

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky

Úvod > Sociálne poistenie a dôchodkový systém > Sociálne poistenie > Legislatívne zmeny > Zmeny od 1. januára 2011

Zmeny od 1. januára 2011

Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sociálnom poistení“) a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len novela zákona o sociálnom poistení), bol prerokovaný a schválený, po doplnení pozmeňujúcich návrhov niektorých poslancov na 9. schôdzi NR SR dňa 2. decembra 2010.

V súlade s cieľom zjednotenia výberu odvodov a daní sa novo definujú základné pojmy, ako **zárobková činnosť**, **zamestnanec**, **samostatne zárobkovo činná osoba**, **zamestnávateľ**, či **vymeriavací základ**. Súčasne sa aj novo definuje osobný rozsah sociálneho poistenia a vznik a zánik sociálneho poistenia, tak, aby tieto základné pojmy a zásady boli kompatibilné s príslušnými daňovými predpismi.

Zárobková činnosť

Pojem zárobková činnosť je definovaná ako činnosť, z ktorej má fyzická osoba príjem, pričom tento príjem je definovaný odkazom na definície príjmu zo závislej činnosti a príjmu z podnikania a z inej samostatnej zárobkovej činnosti upravené v zákone č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o dani z príjmov“). Výnimku tvorí nepeňažný príjem z predchádzajúceho pracovného vzťahu poskytnutý z prostriedkov sociálneho fondu, ako aj príjem plynúci fyzickej osobe z výkonu činnosti na základe dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru. Na účely nemocenského poistenia, dôchodkového poistenia a poistenia v nezamestnanosti tvorí výnimku aj príjem žiaka strednej školy, resp. študenta vysokej školy pri praktickom vyučovaní v období odbornej (výrobnej) praxe. Z definície zárobkovej činnosti sú odvodené aj nanovo definované pojmy zamestnanec a samostatne zárobkovo činná osoba (ďalej len „SZČO“).

Ak fyzická osoba vykonáva zárobkovú činnosť, na základe ktorej sa na ňu vzťahujú právne predpisy SR o sociálnom poistení podľa právne záväzných aktov EÚ alebo podľa medzinárodnej zmluvy, ktorá má prednosť pred zákonmi SR, považuje sa táto zárobková činnosť za zárobkovú činnosť podľa zákona o sociálnom poistení aj v prípade, ak príjem z tejto zárobkovej činnosti nie je zdaňovaný podľa zákona o dani z príjmov.

Zamestnanec

Novela zákona o sociálnom poistení rozlišuje dva druhy zamestnancov na základe pravidelnosti odmeňovania.

Fyzická osoba, ktorá je na základe právneho vzťahu pravidelne mesačne odmeňovaná, t. j. ktorá má právo na pravidelný mesačný príjem zo závislej činnosti podľa zákona o dani z príjmov, sa považuje za zamestnanca na účely nemocenského poistenia, dôchodkového poistenia a poistenia v nezamestnanosti.

Fyzická osoba, ktorá má na základe právneho vzťahu právo na nepravidelný mesačný príjem zo závislej činnosti podľa zákona o dani z príjmov, je považovaná za zamestnanca len na účely dôchodkového poistenia.

Fyzická osoba vykonávajúca zárobkovú činnosť na základe dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru, ako ani žiak strednej školy, resp. študent vysokej školy pri praktickom vyučovaní v období odbornej (výrobnej) praxe, sa nepovažuje za zamestnanca na účely nemocenského poistenia, dôchodkového poistenia ani poistenia v nezamestnanosti. Zamestnancom nie je na účely dôchodkového poistenia ani člen volebnej komisie. Nová definícia zamestnanca značne rozšírila okruh osôb, ktoré sa považujú za zamestnancov. Za zamestnanca sa podľa novej právnej úpravy zákona o sociálnom poistení bude považovať napríklad aj konateľ s.r.o., spoločník s.r.o., či fyzická osoba vykonávajúca zárobkovú činnosť na základe príkaznej zmluvy, záleží od spôsobu odmeňovania.

Zamestnávateľ

V súvislosti so zmenenou definíciou zamestnanca bolo logicky potrebné zmeniť aj definíciu zamestnávateľa, keďže táto je odvodená od pojmu zamestnanec.

Zamestnávateľom na účely zákona o sociálnom poistení je fyzická osoba alebo právnická osoba, ktorá je povinná poskytovať zamestnancovi príjem zo závislej činnosti podľa zákona o dani z príjmu alebo ktorá je platiteľom príjmu zo závislej činnosti podľa zákona o dani z príjmu.

Zamestnávateľom na účely **úrazového poistenia** je každý zamestnávateľ, ktorý zamestnáva aspoň jednu fyzickú osobu vykonávajúcu zárobkovú činnosť v pracovnoprávnom vzťahu, v štátnozamestnaneckom pomere, v členskom pomere, ktorého súčasťou je aj pracovný vzťah k družstvu, v služobnom pomere okrem fyzickej osoby, ktorá je sudcom alebo prokurátorom, alebo ktorý zamestnáva aspoň jednu fyzickú osobu vykonávajúcu zárobkovú činnosť, ktorou je výkon verejnej funkcie, ako aj ústav na výkon väzby a ústav na výkon trestu odňatia slobody, ktoré plnia povinnosti zamestnávateľa pre fyzickú osobu vo výkone väzby a pre fyzickú osobu vo výkone trestu odňatia slobody, ak sú zaradené do práce.

Zamestnávateľom na účely **garančného poistenia** je zamestnávateľ, ktorý zamestnáva zamestnanca v pracovnoprávnom vzťahu, alebo zamestnávateľ, ktorý zamestnáva člena družstva, ktorý je v pracovnom vzťahu k družstvu.

Samostatne zárobkovo činná osoba (SZČO)

Za SZČO sa podľa znenia zákona o sociálnom poistení, účinného od 1. januára 2011, považuje každá osoba, ktorá dovŕšila 18 rokov veku a je registrovaná podľa zákona č. 511/1992 Zb. o správe daní a poplatkov a o zmenách v systave územných finančných orgánov v znení neskorších predpisov alebo podľa zákona č. 563/2009 Z. z. o správe daní a poplatkov (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, tzn. že má daňové identifikačné číslo (DIČ), ak podniká alebo vykonáva inú samostatnú zárobkovú činnosť podľa zákona o dani z príjmov. Výnimkou je len osoba, ktorá sa na základe zmluvy o výkone osobnej asistencie stará o osobu s ťažkým zdravotným postihnutím.

Zmeny v nemocenskom poistení

V oblasti nemocenského poistenia je cieľom prijatých zmien zníženie neodôvodneného vyplácania nemocenských dávok.

V záujme efektívneho a účelného vynakladania finančných prostriedkov na nemocenské dávky sa pristúpilo k skráteniu ochrannej lehoty zo súčasných 42 kalendárnych dní na 7 kalendárnych dní. Ochranná lehota poistenkyne, ktorej nemocenské poistenie zaniklo v období tehotenstva, sa predlžuje zo šiestich mesiacov na osem mesiacov. Ak poistencovi začala plynúť ochranná lehota pred 1. januárom 2011, a jej plynutie neskončilo do 31. decembra 2010, posudzuje sa aj po 31. decembri 2011 podľa zákona účinného do 31. decembra 2010.

Od 1. januára 2011 sa u zamestnanca a samostatne zárobkovo činné osoby na novo vymedzuje vznik a zánik povinného nemocenského poistenia, pričom súčasne sa sprisňujú i všeobecné podmienky nároku na nemocenské dávky.

U samostatne zárobkovo činné osoby sa súčasne osobitne upravil vznik povinného nemocenského poistenia a povinného dôchodkového poistenia po opätovnom nadobudnutí právneho postavenia samostatne zárobkovo činné osoby, alebo po opätovnom začatí výkonu samostatnej zárobkovej činnosti po prerušení povinného nemocenského

poistenia a povinného dôchodkového poistenia, a to odo dňa nasledujúceho po dni opätovného nadobudnutia právneho postavenia samostatne zárobkovo činné osoby alebo po skončení prerušenia povinného nemocenského poistenia a povinného dôchodkového poistenia, za predpokladu splnenia podmienky minimálneho príjmu za kalendárny rok, ktorý vo všeobecnosti podmieňuje vznik tohto poistenia.

Vo vzťahu k dobrovoľnému nemocenskému poisteniu, sa sprísňuje podmienka nároku na ošetrovné dobrovoľne nemocensky poistenej osoby splnením podmienky obdobia nemocenského poistenia najmenej 270 dní obdobne ako je tomu pri nemocenskom a materskom. Súčasne sa v nadväznosti na skúsenosti z aplikačnej praxe sprísňujú podmienky nároku na výplatu ošetrovného, a to bez ohľadu na skutočnosť, z akého nemocenského poistenia sa nárok na ošetrovné uplatňuje (vypláca).

Osobný rozsah dobrovoľného nemocenského poistenia sa zužuje o fyzické osoby, ktoré majú priznaný starobný dôchodok, predčasný starobný dôchodok a invalidný dôchodok z dôvodu poklesu schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť o viac ako 70%. Fyzickej osobe, ktorá je dobrovoľne dôchodkovo poistená zanikne toto poistenie dňom priznania predčasného starobného dôchodku. Dobrovoľne nemocensky poistenej osobe, ktorej bola pred 1. januárom 2011, priznaná niektorá z vyššie vymenovaných dôchodkových dávok zanikne toto poistenie dňom 31. decembra 2010 priamo zo zákona. Rovnako zákon o sociálnom poistení upravuje aj zánik dobrovoľného dôchodkového poistenia dobrovoľne dôchodkovo poistenej osoby, ktorej bol pred 1. januárom 2011 priznaný predčasný starobný dôchodok.

Nanovo sa upravuje určenie rozhodujúceho obdobia na zistenie denného vymeriavacieho základu zamestnanca a SZČO, ako aj pravdepodobného denného vymeriavacieho základu na určenie výšky nemocenských dávok. Ak zamestnanec u nového zamestnávateľa získal menej ako 90 dní nemocenského poistenia, suma nemocenskej dávky sa určí z objektívnejšieho rozhodujúceho obdobia, ktorým je predchádzajúci kalendárny rok.

Pristupuje sa k predĺženiu materskej dovolenky a zvýšeniu materského z 55% denného vymeriavacieho základu na 60 % denného vymeriavacieho základu, ako aj k predĺženiu výplaty tejto dávky o 6 týždňov, t.j. z 28 týždňov na 34 týždňov, z 37 týždňov na 43 týždňov pre poistenkyňu, ktorá porodila súčasne dve alebo viac detí a aspoň o dve z nich sa stará, z 22 týždňov na 28 týždňov pre iného poistenca, ktorý prevzal dieťa do starostlivosti, z 31 týždňov na 37 týždňov pre iného poistenca, ktorý prevzal dve alebo viac detí a aspoň o dve z nich sa stará. U osamelého poistenca sa zachováva súčasne zvýhodnenie v dĺžke poskytovania materského (37 týždňov, ak porodí osamelá poistenkyňa a 31 týždňov, ak prevezme dieťa do starostlivosti osamelý poistenc).

Zvýšenie materského, ako aj predĺženie obdobia jeho výplaty sa týka aj tých poistencov, ktorí materské už poberajú a ich nárok na túto dávku bude trvať aj po 31. decembri 2010.

Predĺženie materskej dovolenky a obdobia poberania materského sa rovnako týka aj osobitných systémov nemocenského zabezpečenia a osobitných predpisov (napr. vojaci, policajti, sudcovia, prokurátori).

S účinnosťou od 1. januára 2011 sa predlžuje obdobie, v ktorom osoba, ktorej bolo dieťa zverené do starostlivosti, môže poberať materské. Do 31. decembra 2010 mohol iný poistenc, ktorý prevzal dieťa do starostlivosti, poberať materské najdlhšie do dovŕšenia ôsmich mesiacov veku dieťaťa. Teraz môže túto dávku v zákonom ustanovenom rozsahu čerpať až do troch rokov veku dieťaťa. K zvereniu dieťaťa prichádza nielen u novorodencov, ale aj u starších detí, čo bude mať pozitívny vplyv na tieto rodiny.

Zmeny v dôchodkovom poistení

Z dôvodu predchádzania neodôvodnenému čerpaniu finančných prostriedkov na dôchodkové dávky je nárok na výplatu predčasného starobného dôchodku podmienený neexistenciou príjmu počas poberania tohto druhu dôchodku. Nárok na výplatu predčasného starobného dôchodku nevznikne, ak je poistenc ku dňu vzniku nároku na predčasný starobný dôchodok povinne dôchodkovo poistený ako zamestnanec alebo SZČO.

Nárok na výplatu predčasného starobného dôchodku zanikne odo dňa jeho splátky splatnej po dni vzniku dôchodkového poistenia zamestnanca alebo povinne dôchodkovo poistenej samostatne zárobkovo činné osoby a opätovne vznikne odo dňa nasledujúceho po dni zániku tohto dôchodkového poistenia.

Ak zamestnanec vznikne nárok na predčasný starobný dôchodok, musí sa rozhodnúť, či bude naďalej vykonávať zárobkovú činnosť bez nároku na výplatu predčasného starobného dôchodku, alebo či skončí výkon zárobkovej činnosti a bude mu vyplácaný predčasný starobný dôchodok. Keďže nie je možný len súbeh povinného dôchodkového poistenia s výkonom zárobkovej činnosti, poberateľ predčasného starobného dôchodku môže vykonávať zárobkovú činnosť, ktorá nezakladá povinné dôchodkové poistenie, ako napr. vykonávanie zárobkovej činnosti na základe dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru.

S cieľom udržať odôvodnenú mieru solidarity v systéme dôchodkového poistenia sa pristúpilo k zachovaniu koeficientu redukcie a anitiredukcie (zvýšenia) priemerného osobného mzdového bodu na účely výpočtu dôchodku na úrovni hodnôt platných v roku 2011. Priemerný osobný mzdový bod v hodnote nižšej ako 1,25 sa započítava v celej výške. Z hodnoty priemerného osobného mzdového bodu od 1,25 do 3 sa započíta 84 %. K priemernému osobnému mzdovému bodu v hodnote nižšej ako 1,0 sa pripočíta z rozdielu medzi hodnotou 1,0 a určeným priemerným osobným mzdovým bodom 16 %.

Zmeny v úrazovom poistení

V oblasti úrazového poistenia sa pri úrazových dávkach na novo vymedzuje určenie denného vymeriavacieho základu zamestnanca na určenie sumy úrazových dávok ako i rozhodujúce obdobie na určenie denného vymeriavacieho základu zamestnanca, ktorý utrpel pracovný úraz alebo sa u neho zistila choroba z povolania v období kratšom ako 90 dní od vzniku nemocenského poistenia. V takomto prípade rozhodujúcim obdobím na určenie denného vymeriavacieho základu zamestnanca bude obdobie od vzniku nemocenského poistenia do dňa predchádzajúceho dňu, v ktorom utrpel pracovný úraz alebo od ktorého bola zistená choroba z povolania. Rozhodujúcou skutočnosťou na určenie rozhodujúceho obdobia je deň utrpenia pracovného úrazu alebo deň, od ktorého sa zistila choroba z povolania.

Zmeny v poistení v nezamestnanosti

Od 1. januára 2011 sa poistenie v nezamestnanosti nevzťahuje na fyzickú osobu, ktorá má priznaný invalidný dôchodok a dovŕšila dôchodkový vek.

V prípade, že sa zamestnanec stal nezamestnaným a zaevidoval sa v evidencii uchádzačov o zamestnanie po skončení rodičovskej dovolenky a v jeho rozhodujúcom období na určenie výšky dávky v nezamestnanosti je len obdobie poistenia v nezamestnanosti získané ako „náhradné obdobie“ počas prerušenia poistenia v nezamestnanosti z dôvodu čerpania rodičovskej dovolenky, denný vymeriavací základ na určenie výšky dávky v nezamestnanosti sa zisťuje z rozhodujúceho obdobia dvoch rokov predchádzajúcich začiatku tohto prerušenia povinného poistenia v nezamestnanosti z dôvodu čerpania rodičovskej dovolenky. Platí to aj pri tzv. reťazení rodičovských dovoleniek. Taktu určený denný vymeriavací základ nesmie však byť nižší ako pravdepodobný denný vymeriavací základ, t.j. ako 44,2 % jednej dvanástiny všeobecného vymeriavacieho základu (priemernej mzdy) za kalendárny rok, ktorý dva roky predchádza kalendárnemu roku, v ktorom vznikol nárok na dávku v nezamestnanosti.

Ak v rozhodujúcom období je len obdobie poistenia v nezamestnanosti zamestnanca, za ktoré nemá vymeriavací základ, a obdobie poistenia v nezamestnanosti dobrovoľne poistenej osoby v nezamestnanosti, výška dávky v nezamestnanosti sa určí z vymeriavacieho základu dobrovoľne poistenej osoby v nezamestnanosti, ak získala najmenej 26 týždňov poistenia v nezamestnanosti ako osoba dobrovoľne poistená v nezamestnanosti, ak toto poistenie v nezamestnanosti trvalo menej ako 26 týždňov, výška dávky v nezamestnanosti sa určí z pravdepodobného vymeriavacieho základu.

Vymeriavací základ

Novým vymedzením vymeriavacieho základu sa realizuje snaha o priblíženie vymeriavacích základov na platenie poistného na sociálne poistenie a poistného na zdravotné poistenie s daňovým základom. Vymeriavacím základom zamestnanca budú všetky príjmy, z ktorých odvedie daň z príjmu zo závislej činnosti podľa daňových predpisov, pričom s účinnosťou od 1. januára 2011 sa zjednocuje spôsob určenia minimálneho a maximálneho vymeriavacieho základu. V kalendárnom roku sa použije jeden všeobecný vymeriavací základ, a to platný za kalendárny rok, ktorý dva roky predchádza roku, za ktorý, sa poistné na jednotlivé podsystemy sociálneho poistenia platí. Jednotlivé sumy poistného sa s účinnosťou od 1. januára 2011 budú zaokrúhľovať na najbližší eurocent nadol.

Z príjmov zamestnanca, ktoré nebudú vymeriavacím základom na účely platenie poistného na jednotlivé podsystemy sociálneho poistenia budú vylúčené príjmy, ktoré nie sú

predmetom dane alebo sú od dane oslobodené podľa zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov, príspevkov na doplnkové dôchodkové sporenie, ktoré platí zamestnávateľ za zamestnanca a príjmov zamestnanca poskytovaných podľa osobitných predpisov, napríklad podľa § 50a zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Vymeriavací základ povinne nemocensky poistenej a povinne dôchodkovo poistenej samostatne zárobkovo činnnej osoby, dobrovoľne nemocensky poistenej osoby, dobrovoľne dôchodkovo poistenej osoby a dobrovoľne poistenej osoby v nezamestnanosti je mesačne najmenej vo výške 44,2% jednej dvanástiny všeobecného vymeriavacieho základu za kalendárny rok, ktorý dva roky predchádza kalendárnemu roku, za ktorý sa platí poistné.

Do vymeriavacieho základu sa budú zahŕňať aj plnenia, ktoré vyplatil zamestnávateľ:

- **zamestnancovi s pravidelným mesačným odmeňovaním** po skončení pracovného pomeru, pričom nové ustanovenie §139b upravuje aj spôsob zistenia rozhodujúceho obdobia na platenie poistného na jednotlivé podsystémy sociálneho poistenia. Uvedené ustanovenie osobitne upravuje i spôsob zistenia rozhodujúceho obdobia u zamestnancov, v prípade, ak zamestnávateľ zamestnancovi plnenie vyplatí po skončení poistenia a osobitne pri vyplatení plnenia počas trvania dôchodkového poistenia za obdobie dlhšie ako jeden mesiac,
- **zamestnancovi s nepravidelným mesačným odmeňovaním** počas trvania dôchodkového poistenia.